

Analýza systémov štátnych pôžičiek pre financovanie nákladov spojených so štúdiom na vysokých školách vo Veľkej Británii a v Austrálii

Zuzana Dančíková, spolupracovníčka inštitútu INEKO
júl 2011

Za postrehy, pripomienky a editovanie textu ďakujem riaditeľovi INEKO Petrovi Goliašovi.

Táto analýza prináša prehľad štátnej podpory študentov pri krytí nákladov súvisiacich so štúdiom na vysokých školách vo Veľkej Británii a v Austrálii. Štátna podpora prostredníctvom pôžičiek a štipendií zabezpečuje v oboch krajinách v porovnaní s OECD nadpriemernú dostupnosť štúdia pre študentov, napriek vysokým poplatkom za štúdium. Poplatky za štúdium sú pre vysoké školy dodatočným zdrojom, ktorý im zabezpečuje spomedzi krajín OECD nadpriemerné financovanie. V analýze argumentujeme, že spoplatnenie štúdia by mohlo byť vhodným riešením aj pre Slovensko. Práve modely využívané vo Veľkej Británii a v Austrálii by nám pritom mohli byť vzorom.

1. Úvod	2
2. Medzinárodné porovnanie zdrojov financovania vysokého školstva	2
3. Študentské pôžičky splatné v závislosti od príjmu	4
3.2. Britský systém	4
3.2.1. Spoplatnenie štúdia	4
3.2.2. Pôžičky splatné v závislosti od príjmu	4
3.2.3. Ďalšie formy priamej štátnej podpory študentov	5
3.3. Austrálsky systém.....	5
3.3.1. Spoplatnenie štúdia	5
3.3.2. Pôžičky splatné v závislosti od príjmu	6
3.4. Slovenský systém	6
3.4.1. Sociálne a motivačné štipendiá a podpora stravovania, ubytovania a aktivít študentov.....	7
3.4.2. Štátne študentské pôžičky	7
3.4.3. Návrh zákona o spoplatnení vysokoškolského vzdelávania z roku 2004	7
4. Záver	8
5. Zdroje.....	10

1. Úvod

Slovenské verejné vysoké školy (VŠ) sa vyznačujú neuspokojivou kvalitou, ktorá môže okrem iného súvisieť s financovaním denného štúdia založeným najmä na obmedzených verejných zdrojoch, resp. s dlhodobým podfinancovaním vysokého školstva.

Spoplatnenie denného štúdia na verejných vysokých školách by podľa nášho názoru vytvorilo priestor pre súťaž a jej prostredníctvom tlak na zvyšovanie kvality a efektívnosti škôl. Podmienkou je zverejňovanie informácií o kvalite jednotlivých študijných odborov a uplatniteľnosti ich absolventov tak, aby študenti vedeli lepšie posúdiť prínos štúdia vo vzťahu k výške poplatkov.

Zároveň by spoplatnenie prispelo k zvýšeniu zdrojov vysokých škôl. Podľa OECD je Slovensko financovaním svojich VŠ na chvoste členských krajín, v roku 2007 na VŠ vynaložilo 0,9% svojho hrubého domáceho produktu oproti priemeru OECD 1,5%. Medzinárodné porovnanie ukazuje, že nadpriemerné financovanie majú iba školy tých krajín, ktoré okrem dôrazu na vysoké školstvo pri rozdeľovaní verejných financií vyžadujú, aby sa aj študenti podieľali na nesení nákladov na svoje štúdium. Krajiny, ktoré na VŠ vydávajú nadpriemerný podiel verejných financií, ale nežiadajú účasť študentov na financovaní, dosahujú financovanie iba okolo priemeru OECD.

Krajiny, ktoré vyžadujú účasť študentov na hradení nákladov spojených so štúdiom, zároveň vynakladajú vysoký podiel verejných výdavkov na podporu študentov. **Vďaka štátnej podpore vo forme študentských pôžičiek a štipendií väčšina krajín využívajúcich poplatky paradoxne vykazuje nadpriemernú dostupnosť VŠ vzdelania meranú podielom vysokoškolských absolventov na populačnom ročníku. Skúsenosti iných krajín teda nepotvrdzujú, ale skôr vyvracajú tvrdenia, že zavedenie poplatkov vedie k zhoršeniu dostupnosti vysokoškolského štúdia.** Aby nedošlo k zníženiu dostupnosti štúdia pre študentov zo všetkých príjmových skupín, musí byť zavedenie poplatkov spojené s vytvorením mechanizmov (napr. pôžičiek, štipendií), ktoré zaručia možnosť študovať i sociálne slabším študentom.

Cieľom tejto analýzy je predstaviť modely podpory študentov vo Veľkej Británii a v Austrálii, ktoré by podľa nás mohli byť vhodnou inšpiráciou aj pre zavádzanie školného na Slovensku.¹ Obe krajiny sa vyznačujú nadpriemerným financovaním vysokého školstva, na ktorom majú podiel i relatívne vysoké poplatky za štúdium. Obe krajiny zároveň vynakladajú vysoký podiel štátnych prostriedkov na podporu študentov, o.i. systémom pôžičiek, ktorých splácanie je podmienené tým, že sa absolvent školy zamestná a ktorých splátky sú závislé od výšky príjmov absolventa. Pôžičky na študijné poplatky splatné v závislosti od príjmu absolventa by mohli byť vhodným riešením aj pre slovenské vysoké školstvo. Od systému pôžičiek navrhovaného na Slovensku v roku 2004 sa obe skúmané krajiny odlišujú výrazne voľnejším nastavením splátok.

2. Medzinárodné porovnanie zdrojov financovania vysokého školstva

Analýza OECD Education at a Glance 2010 vyčleňuje 4 modely financovania vysokých škôl (VŠ) na základe dvoch kritérií. Prvým kritériom je výška poplatkov za štúdium, druhým je miera podpory študentov štátom pri financovaní priamych nákladov spojených so štúdiom (t.j. najmä poplatky za štúdium a životné náklady študenta). Nasledujúca tabuľka ukazuje rozčlenenie krajín do štyroch skupín podľa štúdie OECD Education at a Glance 2010. Štúdia do 4 kategórií radí celkom 21 krajín. Napriek tomu, že Slovensko, Maďarsko ani Poľsko v zozname nefigurujú, na základe uvedených kritérií ukazujú najvyššiu zhodu so skupinou krajín s nízkymi poplatkami ako aj s nízkou podporou študentov.

Tabuľka: OECD členenie krajín podľa výšky poplatkov za VŠ štúdium a štátnej podpory študentov

	Vysoká podpora študentov	Nízka podpora študentov
Vysoké poplatky študentov	Austrália, Kanada, Holandsko, Nový Zéland, Veľká Británia, USA	Japonsko, Kórea
Nízke poplatky	Dánsko, Fínsko, Island, Nórsko, Švédsko	Rakúsko, Belgicko, ČR, Francúzsko, Írsko,

¹ Podobný systém funguje napríklad i na Novom Zélande, od roku 2010 aj v Južnej Kórei.

študentov	Taliansko, Portugalsko, Španielsko, Slovensko, Maďarsko, Poľsko
-----------	---

Zdroj: OECD: Education at a Glance 2010

Nasledujúca tabuľka ukazuje niektoré charakteristiky štyroch skupín krajín. Skupina s nízkymi poplatkami za štúdium ako aj nízkou podporou študentov, do ktorej podľa daných charakteristík možno zaradiť aj Slovensko, sa vyznačuje nižšími výdavkami na VŠ v pomere k hrubému domácomu produktu (HDP) ako je priemer OECD, výnimkou je iba Portugalsko, ktoré je mierne nad priemerom. Príčinou podpriemerného financovania sa javí byť tak podpriemerný podiel verejných výdavkov na VŠ na celkových verejných výdavkoch ako aj podpriemerný podiel súkromných zdrojov na celkových zdrojoch financovania VŠ. Výsledkom sú podpriemerné výdavky v skupine krajín na jedného študenta VŠ, pričom výdaje na Slovensku patria medzi najnižšie v OECD.

Alternatívny model predstavuje druhá skupina krajín (severské), ktoré sa vyznačujú podielom verejných zdrojov na celkových zdrojoch financovania VŠ vyšším ako je priemer OECD, ich pomer celkových financií pre VŠ voči HDP je však iba priemerný. To, že podiel celkových výdavkov na VŠ týchto krajín sa pohybuje okolo priemeru OECD napriek nízkej účasti súkromného sektora na financovaní VŠ, možno podľa OECD vysvetliť vysokou mierou zdanenia v týchto krajinách (v pomere k HDP) – uvedené štáty tak majú viac zdrojov na financovanie verejných priorít.

V prvej skupine krajín, vyznačujúcej sa vysokými poplatkami ale aj vysokou podporou študentov dáta ukazujú vyšší ako priemerný podiel celkových výdavkov na VŠ na HDP. Podporovaný je vyšším ako priemerným podielom výdavkov na VŠ na celkových verejných výdavkoch, s výnimkou Veľkej Británie. Súčasne sa však prvá skupina krajín vyznačuje nižším ako priemerným podielom verejných zdrojov na celkových zdrojoch financovania VŠ, iba hodnota pre Holandsko mierne presahuje priemer. Na nadpriemernom podiele celkových výdavkov na VŠ na HDP má teda významnú zásluhu i financovanie zo súkromných zdrojov. Vo všetkých krajinách pritom bakalárske a magisterské tituly (alebo ich ekvivalenty) získava nadpriemerný počet študentov, poplatky za štúdium teda nie sú výraznou bariérou odrádzajúcou od štúdia. K vysokej miere absolventov VŠ napriek vysokým poplatkom zrejme prispieva aj vysoká miera priamej podpory študentov štátom.

Tabuľka: Medzinárodné porovnanie vybraných ukazovateľov financovania VŠ

	Podiel verejných zdrojov na financovaní VŠ (v %)	Podiel celk. výdavkov na VŠ na HDP	Podiel verejných výdavkov na VŠ na celkových verejných výdavkoch	Celkové výdavky na študenta (v USD podľa PPP)	Podiel platieb študentom na verejných výdavkoch na VŠ	Podiel populač. ročníka končiaci 1. stupeň VŠ (v %, 2008)	Podiel populač. ročníka končiaci 2. stupeň VŠ (v %, 2008)
Austrália	69,5	1,5	3,2	14 726	31,4	59,2	17,9
Kanada	74,4	2,6	4,5	20 278	17,4	40,0	9,1
Holandsko	83,8	1,5	3,2	15 969	26,9	44,7	15,8
Nový Zéland	80,6	1,5	5,2	9 905	39,6	50,7	16,0
UK	69,5	1,3	2,0	15 463	53,2	40,1	22,2
USA	66,1	3,1	3,3	27 010	21,5	37,3	16,8
Japonsko	66,7	1,5	1,7	14 201	24,6	39,4	5,6
Kórea	57,6	2,4	2,1	8 920	15,9	43,4	8,9
Dánsko	92,5	1,7	4,5	16 466	28,0	46,5	16,9
Fínsko	97,5	1,6	3,9	13 566	15,7	82,0	0,8
Island	90,1	1,2	3,3	9 309	22,5	57,4	16,1
Nórsko	-	1,3	5,3	17 140	43,8	44,9	10,6
Švédsko	97,4	1,6	3,4	18 361	23,8	39,2	4,3
Rakúsko	91,0	1,3	3,1	15 039	23,5	25,0	4,6
Belgicko	94,4	1,3	2,7	13 482	14,2	27,8	14,6

ČR	88,7	1,2	2,5	8 209	4,2	37,3	15,3
Francúzsko	91,0	1,4	2,3	12 773	7,0	35,4	14,0
Írsko	-	1,2	3,2	8 907	13,9	46,1	19,2
Taliansko	91,1	0,9	1,6	5 447	19,6	32,8	-
Portugalsko	91,7	1,6	2,6	7 428	11,2	45,3	6,7
Španielsko	87,3	1,1	2,5	8 954	8,8	29,8	2,2
Slovensko	86,2	0,9	2,3	5 736	20,6	57,1	14,5
Poľsko	90,6	1,3	2,2	5 576	-	50,0	34,0
Maďarsko	-	0,9	2,1	6 721	15,1	34,3	4,5
OECD	82,6	1,5	3,0	12 907	21,8	38,2	10,6

Zdroj: OECD: *Education at a Glance 2010*

Porovnanie ukazuje podpriemerné financovanie VŠ na Slovensku v pomere k HDP. Porovnanie zároveň ukazuje, že financovanie VŠ prevyšuje priemer OECD iba v tých krajinách, kde je okrem vysokých verejných výdavkov do financovania VŠ významným dielom zapojený aj súkromný sektor. Údaje tiež hovoria, že v týchto krajinách sú dopady vysokých poplatkov zmierňované podporou študentov pri financovaní priamych nákladov spojených so štúdiom tak, že v porovnaní s inými štátmi nedochádza k zhoršeniu, ale naopak k zlepšeniu dostupnosti VŠ štúdia.

3. Študentské pôžičky splatné v závislosti od príjmu

3.2. Britský systém

Špecifikom britského systému je kombinácia pôžičiek pre krytie študijných poplatkov, ktoré sú dostupné všetkým študentom a nenávratných grantov a štipendií na životné náklady pre sociálne slabších.

3.2.1. Spoplatnenie štúdia

Britský systém² v súčasnosti umožňuje vysokým školám v prvom stupni štúdia účtovať za jeden rok poplatky do £3 290 v akademickom roku 2010/11, od akademického roka 2012/13 vzrastú maximálne ročné poplatky na £9 000. Školy stanovujú poplatky podľa vlastného uváženia, väčšina škôl pre väčšinu odborov však doposiaľ požadovala poplatky v maximálnej možnej výške. V reakcii na zvýšenie poplatkov niektoré školy uvádzajú, že sa budú študentov snažiť zaujať nižšími poplatkami.

Výška poplatkov za druhý stupeň štúdia nie je regulovaná, poplatky sa líšia podľa odborov a škôl. Najvyššie poplatky v súčasnosti presahujú £37 000, systém štátnej podpory je však zameraný predovšetkým na prvý stupeň štúdia (pre druhý stupeň štúdia sú dostupné komerčné študentské pôžičky), preto sa aj táto analýza ďalej venuje štátnej podpore pre študentov prvého stupňa štúdia.

3.2.2. Pôžičky splatné v závislosti od príjmu

Britská vláda vytvorila systém pôžičiek pre krytie poplatkov za štúdium, ktorých poskytnutie nezávisí od výšky príjmov domácnosti študenta. Pôžičky sú dostupné všetkým študentom až do plnej výšky poplatkov za štúdium, štát ich hradí priamo škole. Úroková miera je určovaná podľa indexu maloobchodných cien (Retail Prices Index) alebo úrokovej miery Bank of England zvýšenej o 1%, podľa toho, ktorá je práve nižšia. Súčasná úroková miera predstavuje 1,5%, od zavedenia systému v roku 1998 sa pohybovala medzi 0 a 4,8%.

Tabuľka: Poplatky za štúdium 1. stupňa štúdia a pôžičky na krytie poplatkov vo Veľkej Británii

Obdobie	Horná hranica poplatkov na rok štúdia	Štátna pôžička	Úroková miera

² HM Government: Directgov: *University and Higher Education: Student Finance* (dostupné z: <http://www.direct.gov.uk/en/EducationAndLearning/UniversityAndHigherEducation/StudentFinance/index.htm>)

2010/11	£3 290	Plná výška poplatkov	Určovaná podľa Retail Prices Index alebo úrokovej miery Bank of England zvýšenej o 1%, podľa toho, ktorá je práve nižšia. Doposiaľ sa pohybovala medzi 0 – 4,8%.
Od 2012/13	£9 000		

Zdroj: directgov.uk

Absolventi pôžičky začínajú splácať približne rok po ukončení štúdia. Pôžičky nemajú určenú dobu splatnosti, doba splácania a výška splátok závisia výlučne od výšky príjmov. Spravidla teda pôžičky splácajú absolventi až po tom, čo sa zamestnajú (výnimkou sú príjmy iné ako zo zamestnania). V súčasnosti absolvent pôžičku začína splácať, keď jeho príjem prekročí hranicu £15 000 (mediánový príjem absolventa v ročníku 2008/2009 dosahoval £20 000, priemerný £20 500).³ Od akademického roka 2012/13 absolventi budú pôžičky splácať po prekročení príjmovej hranice £21 000. Výška splátky predstavuje 9% z časti príjmu, ktorá presahuje hranicu určujúcu počiatok splátok. Ak absolvent dlh nesplatí do 30 rokov, bude mu odpustený.

Príklad: Ak ročný príjem absolventa predstavuje £21 000 v hrubom a hranica predstavuje £15 000, mesačne bude splácať: $(21\ 000 - 15\ 000) / 12 \times 0,09 = £45$ (2,5% hrubého mesačného príjmu)

Pôžičky sú splácané prostredníctvom daňového systému. V prípade, že je absolvent zamestnaný, splátky sú mu odčítavané priamo z výplatnej pásky, samostatne zárobkovo činné osoby platia raz do roka.

3.2.3. Ďalšie formy priamej štátnej podpory študentov

Pre zabezpečenie dostupnosti štúdia pre študentov zo sociálne slabších skupín britská vláda tiež poskytuje študentom nenávratné štipendia, ktoré pomáhajú študentom pokryť počas štúdia životné náklady, priznanie štipendia študentovi je podmienené príjmom domácnosti študenta nižším ako vládou stanovená hranica. Okrem štipendií sociálne slabším študentom štát poskytuje aj návratné pôžičky na pokrytie životných nákladov.

3.3. Austrálsky systém

Austrálsky systém sa vyznačuje tým, že jasne stanovuje náklady na štúdium každého študenta. Sociálny rozmer systému je prezentovaný tým, že náklady väčšiny študentov sú z väčšej časti hradené štátom, študenti doplatia iba menšiu časť v podobe príspevku na vlastné vzdelanie. Štát študentom poskytuje pôžičky do plnej výšky poplatkov za štúdium.

3.3.1. Spoplatnenie štúdia

Vývoj austrálskeho systému⁴ začal zavedením vhodných poplatkov pre všetkých študentov od roku 1989, **v súčasnosti štát rozdeľuje študijné odbory do troch poplatkových kategórií podľa očakávaného príjmu absolventov. Štát stanovuje hornú hranicu poplatkov pre každú kategóriu. Štvrtú, špeciálnu kategóriu tvoria odbory, ktoré sú považované za národnú prioritu a majú preto najnižšie poplatky.** Horná hranica poplatkov na rok za odbory národnej priority predstavuje \$4 429, horná hranica poplatkov v najvyššej kategórii je \$8 859. Poplatky za štúdium druhého stupňa nie sú regulované, v súčasnosti sa pohybujú od \$9 000 do \$31 000.

Základným prvkom spoplatnenia austrálskych vysokých škôl je vyčíslenie nákladov na štúdium na študenta. Väčšina študentov študuje prvý stupeň štúdia so štátnou podporou na verejných univerzitách na tzv. Commonwealth Supported Places, čo znamená, že náklady na ich štúdium sú rozdelené medzi „príspevok štátu“ a „príspevok študenta.“ Príspevok štátu pokryje väčšiu časť nákladov, nižší študentský príspevok má podobu regulovaných študentských poplatkov. Menšia časť študentov so slabšími výsledkami študuje bez štátnej podpory na iných ako

³ HESA: *Destinations of Leavers from Higher Education* (dostupné z: http://www.hesa.ac.uk/dox/pressOffice/sfr148/sfr148_table_5.pdf?v=230810)

⁴ Australian Government: Department of Education, Employment and Workplace Relations: *going to uni* (dostupné z: <http://www.goingtouni.gov.au/>)

verejných univerzitách. Pre týchto študentov neplatia uvedené regulované poplatky, platia plnú výšku nákladov štúdia. Pre väčšinu odborov druhého stupňa štúdia neexistuje štátna podpora, za druhý stupeň štúdia väčšina študentov taktiež platí prostredníctvom poplatkov celú výšku nákladov štúdia.

Študenti buď splatia celú sumu svojich poplatkov vopred, v tom prípade získajú 20% zľavu, alebo získajú od štátu pôžičku, ktorú splácajú postupne po skončení štúdia.

3.3.2. Pôžičky splatné v závislosti od príjmu

Na financovanie poplatkov za štúdium na prvom stupni na verejnej VŠ študenti získavajú pôžičky až do plnej výšky platieb, pôžička je vlastne odkladom splácania poplatkov. Štát pôžičky platí priamo školám.

V prípade, že študent platí poplatky v plnej sume nákladov (t.j. na neverejných školách a v druhom stupni štúdia), sú poskytované pôžičky obmedzené stropom. V roku 2011 bol stanovený strop od \$86 422 do \$108 029 ročne podľa odboru.

Na pôžičky nie je účtovaná reálna úroková miera, celkový dlh študenta je úročený len infláciou. Osobitná úprava platí pre študentov neverejných škôl, ktorí získajú pôžičku na krytie poplatkov za prvý stupeň štúdia v ich plnej výške. Títo študenti splácajú pôžičku úročenú infláciou a navýšenú o 20%.

Tabuľka: Poplatky za štúdium a pôžičky na krytie poplatkov v Austrálii

Stupeň štúdia	Náklady na rok štúdia	Štátny príspevok na náklady štúdia	Výška príspevku štátu	Horná hranica platby študenta	Dostupná pôžička	Úrok
1.	A\$14 000 - 35 000*	Väčšina študentov má nárok	A\$1 793 - 19 542*	A\$4 429 - 8 859*	Do výšky platby študenta	Inflácia
		Menšina študentov nemá nárok (kvalifikačne slabší)	-	Plná výška nákladov	A\$86 422 - 108 029	Inflácia + 20% navýšenie pôžičky
2.	A\$ 15 000 - 36 000	Žiadna štátna podpora	-	Plná výška nákladov	A\$86 422 - 108 029	Inflácia

*Uvedené náklady predstavujú hornú hranicu nákladov, v maximálnej výške sa vzťahujú predovšetkým na zahraničných študentov a tiež na domácich študentov, ktorých nepodporuje štát. Študenti podporovaní štátom študujú pri nákladoch, ktorých suma sa rovná súčtu príspevku štátu a príspevku študenta.

Zdroj: goingtouni.gov.au, studyinaustralia.gov.au

Doba splatnosti a výška splátok závisia od výšky príjmu absolventa. Študenti splácajú pôžičky prostredníctvom špeciálnej dane po dosiahnutí určitej výšky príjmu. Pre príjmový rok je hranica stanovená na \$47 196 (mediánový príjem absolventa v ročníku 2009/10 bol \$49 000).⁵ Povinné splátky prostredníctvom daní sú doplnené dobrovoľnými, ktoré sú zvýhodnené 10% zľavou. Výška povinnej splátky predstavuje od 4% príjmu po presiahnutí hranice, pri ktorej splátky začínajú, po 8% príjmu po presiahnutí ročného príjmu \$87 650.

3.4. Slovenský systém

Slovenský systém priamej finančnej podpory študentov sa vyznačuje slabým dopytom po študentských pôžičkách. V roku 2004 sa vtedajšia vláda pokúsila zreformovať systém podpory súčasne so spolpatnením štúdia. Vláda však v porovnaní s britským a austrálskym systémom plánovala pomerne vysoké splátky pôžičiek, ktoré mohli predstavovať až 10% príjmu absolventa, ak dosahoval priemerný vysokoškolský plat.

⁵ Graduate Careers Australia: *Grad Files* (dostupné z: <http://www.graduatecareers.com.au/Research/ResearchReports/GradFiles/index.htm>)

3.4.1. Sociálne a motivačné štipendiá a podpora stravovania, ubytovania a aktivít študentov

V súčasnosti štát podporuje študentov VŠ prostredníctvom výdavkov na sociálnu podporu študentov rozpísaných v rámci rozpisu dotácií pre VŠ. Sociálna podpora študentov predstavuje 12,39% celkových prostriedkov pre VŠ, z toho 5,65% predstavujú sociálne štipendiá, 1,58% motivačné štipendiá pre najlepších študentov a 5,16% výdavky na podporu stravovania, ubytovania a aktivít študentov. Sociálne adresné sú iba sociálne štipendiá.

Tabuľka: Sociálna podpora študentov slovenských vysokých škôl v roku 2011

	v €	v % celkových výdavkov na VŠ
Sociálna podpora študentov	52 645 047	12,39%
1.1 Sociálne štipendiá (podľa počtu študentov ktorí majú na štipendium nárok)	24 000 000	5,65%
1.2 Motivačné štipendiá (poskytované pre 10% najlepších študentov každej školy)	6 723 750	1,58%
1.3 Podpora stravovania, ubytovania, aktivít študentov	21 921 297	5,16%
1.3.1 Prostriedky na študentské domovy (ŠD) - poskytuje sa školám, ktoré prevádzkujú ŠD na prevádzku ŠD ako aj na ubytovaného študenta	16 345 892	3,85%
1.3.2 Hlavné jedlá študentom - podľa počtu vydaných jedál, v predchádzajúcom kalendárnom roku vo výške 1 €/ jedlo	4 575 405	1,08%
1.3.3 Šport. kult. a podobné aktivity	1 000 000	0,24%

Zdroj: *Metodika rozpisu dotácií zo štátneho rozpočtu verejným vysokým školám na rok 2011, Rozpis dotácií zo štátneho rozpočtu pre VVŠ na rok 2011*

3.4.2. Štátne študentské pôžičky

Štát umožňuje čerpať pôžičku študentom prvého štúdia do výšky 1 327,76 € ročne prostredníctvom Študentského pôžičkového fondu (ŠPF). Pôžička je splatná až po skončení štúdia, počas doby splácania je úročená úrokovou mierou 3%. V prípade, že študent platí školné, má nárok na ročnú pôžičku do 2 655,52 €.

Celkový objem nových pôžičiek v akademickom roku 2010/11 (k 31.12.2010) predstavoval 2 918 096€ v akademickom roku 2009/10 2 953 104€. Objem splatených pôžičiek v kalendárnom roku 2010 dosiahol 3 601 645€. ŠPF hovorí, že v akademickom roku 2010/11 zaznamenal rast žiadostí o pôžičku v dôsledku zavedenia školného pre externé štúdium na VŠ a vysokého školného pre súkromné VŠ. Podľa ŠPF vo všeobecnosti nie sú problémy so splácaním pôžičiek študentmi.⁶ ŠPF nie je priamo napojený na štátny rozpočet, zdroje ŠPF pochádzajú z Fondu národného majetku, z pôžičkovej činnosti a z rôznych darov.

3.4.3. Návrh zákona o spoplatnení vysokoškolského vzdelávania z roku 2004

V roku 2004 vláda navrhla zákon, ktorý mal priniesť plošné spoplatnenie vysokého školstva. Podľa dopadovej štúdie ministerstva financií⁷ cieľom bolo zvýšiť finančné prostriedky pre VŠ ako aj sociálnu spravodlivosť. Vyššia sociálna spravodlivosť mala byť dosiahnutá nahradením poplatkov za externé štúdium a nepriamych platieb pri dennom štúdiu jednotnými poplatkami. Súčasne mal byť zavedený nový systém pôžičiek pre krytie poplatkov za štúdium ako aj vyššie, adresnejšie a dostupnejšie sociálne štipendiá, ktoré by mohli získať rovnako externí a denní študenti.

Zákon navrhoval zavedenie ročného školného v rozmedzí 8 900 až 11 000 Sk.

⁶ Študentský pôžičkový fond: *Účtovná uzávierka* (dostupné z: <http://www.spf.sk/>)

⁷ MF: *Vládny návrh zákona o študentských pôžičkách a o zmene a doplnení niektorých zákonov - Dopadová štúdia* (dostupné z: <http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatID=4211>)

Zásadnou súčasťou návrhu bola premena systému podpory študentov. Prevládajúca neadresná podpora -v podobe dotovania internátov a jedál, mala byť (zrejme) zrušená. Posilnená mala byť adresná podpora sociálne slabších študentov. Maximálna výška nenávratných dotácií vo forme štipendií mala byť zvýšená z 2 000 Sk na 6 870 Sk, aby celkom pokryla životné náklady študentov. Podiel študentov, ktorí mali získavať nový typ podpory, mal byť po novom 30%, oproti 11% študentov, ktorí získavali nenávratnú podporu podľa predchádzajúceho modelu.

Okrem nenávratnej podpory mali zásadnou transformáciou prejsť aj štátne študentské pôžičky, aby boli dostupné rovnako externým i denným študentom, ktorí ich potrebujú. Zvažované boli pôžičky so splatnosťou 10 alebo 15 rokov, pri úroku od 4% do 6%.

Splácať mali študenti v závislosti od príjmu po skončení školy. Mesačné splátky nemali presiahnuť 10% príjmu. Študenti, ktorí by pracovali iba za minimálnu mzdu by pôžičky nesplácali, tí ktorých príjem by bol nižší ako priemerný príjem absolventov VŠ, by splácali menej. Za pracovníkov v spoločensky dôležitých profesiách by splácanie pôžičiek prebral štát.

Vládny návrh zákona nakoniec nebol prijatý v parlamente, denné štúdium na VŠ tak naďalej ostalo bezplatné.

4. Záver

Medzinárodné porovnanie ukazuje, že účasť súkromných zdrojov na financovaní vysokého školstva je jednou z ciest k nárastu financovania, ktoré slovenské vysoké školy potrebujú. Podľa údajov OECD nadpriemerné financovanie dosahujú iba krajiny, kde sa študenti podieľajú na nákladoch štúdia. Z medzinárodných skúseností tiež vyplýva, že poplatky za štúdium nemusia byť prekážkou brániacou študentom v štúdiu. Paradoxom je, že vyspelé krajiny s vysokými poplatkami za štúdium majú nadpriemerný podiel absolventov VŠ v populačnom ročníku a to najmä vďaka priamej štátnej podpore v podobe študentských pôžičiek a štipendií s vyšším dôrazom na študentov zo sociálne slabších rodín. Školy tiež časť zdrojov z poplatkov môžu vyčleniť priamo na podporu týchto študentov.

Okrem uvedených dôvodov hovorí v prospech spoplatnenia aj pohľad, podľa ktorého možno vysokoškolské štúdium považovať za investíciu jednotlivca, ktorá mu má v budúcnosti priniesť vyššie príjmy. Náklady tejto investície súvisiace so vzdelávaním v dennej forme štúdia na Slovensku v súčasnosti do plnej výšky nesie štát. Študentom teda štúdium (a teda aj vyhliadky na vyššie príjmy v budúcnosti) platia všetci daňoví poplatníci, tí vzdelaní s vyšším príjmom aj tí, ktorí nikdy neštudovali a zvyčajne majú aj nižšie príjmy.

Na druhej strane argumentom v prospech preplácania vysokoškolského štúdia štátom môže byť, že absolvent počas pracovného života tvorí hodnoty, ktoré sú prospešné pre celú spoločnosť. Aj tu však platí predošlá úvaha o investícii, najmä v komerčnom sektore totiž vysokoškolsky vzdelaný človek dostáva za vytvorené hodnoty odmenu v podobe primerane vyššieho platu. Význam uvedeného argumentu navyše postupne oslabuje čoraz intenzívnejšia mobilita pracovnej sily. Absolvent môže čoraz ľahšie odcestovať a žiť v zahraničí, čím často prestáva tvoriť hodnoty na Slovensku. Argument o tvorbe hodnôt teda má opodstatnenie pokiaľ absolvent zostane pracovať na Slovensku, predovšetkým však v sektoroch, kde často aj za cenu nižšieho platu naplňa istý verejný záujem (v súčasnosti napríklad školstvo, zdravotníctvo).

Na záver treba dodať, že poplatky za vysoké školy by mali odrážať dopyt po štúdiu. Môžu sa stať nástrojom konkurencie medzi školami a prispieť tak k vyššiemu tlaku na ich efektívnosť a kvalitu. Podmienkou však je zverejňovanie informácií o kvalite jednotlivých študijných odborov a uplatniteľnosti ich absolventov tak, aby študenti vedeli lepšie posúdiť prínos štúdia vo vzťahu k výške poplatkov. Poplatky by tiež mohli byť rozdelené do kategórií tak, aby ich výška odrážala pravdepodobný príjem absolventov.

Z týchto dôvodov by systém, v ktorom študenti platia poplatky za vysokoškolské štúdium, mohol byť vhodným riešením i pre Slovensko. Vzhľadom na nedostatočné skúsenosti a tiež nepopulárnosť tohto kroku môžu byť poplatky zavádzané postupne, napríklad najskôr pre programy, ktoré pre absolventov predstavujú vyšší prínos (programy v cudzích jazykoch, programy s vyšším očakávaným príjmom absolventov, štúdium druhého stupňa, atď.). Súčasťou riešenia by mal byť systém štátnej podpory, ktorý by zaručil študentom finančnú dostupnosť štúdia

bez ohľadu na ich aktuálnu ekonomickú situáciu. Podmienky splácania štátnych pôžičiek by mohli byť viazané na výšku príjmu, národné priority, ale napríklad aj na to, či absolvent ostáva na Slovensku alebo odchádza do zahraničia.

5. Zdroje

Australian Government: Department of Education, Employment and Workplace Relations: *going to uni*, [citované 5.6.2011]. (dostupné z: <http://www.goingtouni.gov.au/>)

Graduate Careers Australia: *Grad Files*, [citované 5.6.2011]. (dostupné z: <http://www.graduatecareers.com.au/Research/ResearchReports/GradFiles/index.htm>)

Higher Education Statistics Agency (HESA): *Destinations of Leavers from Higher Education*, [citované 5.6.2011]. (dostupné z: http://www.hesa.ac.uk/dox/pressOffice/sfr148/sfr148_table_5.pdf?v=230810)

HM Government: Directgov: *University and Higher Education: Student Finance*, [citované 5.6.2011]. (dostupné z: <http://www.direct.gov.uk/en/EducationAndLearning/UniversityAndHigherEducation/StudentFinance/index.htm>)

Ministerstvo financií (MF): *Vládny návrh zákona o študentských pôžičkách a o zmene a doplnení niektorých zákonov - Dopadová štúdia*, [citované 5.7.2011]. (dostupné z: <http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatID=4211>)

Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky (MSVVS): *Metodika rozpisu dotácií zo štátneho rozpočtu verejným vysokým školám na rok 2011*, [citované 5.6.2011]. (dostupné z: <http://www.minedu.sk/index.php?lang=sk&rootId=7842>)

MSVVS: *Rozpis dotácií zo štátneho rozpočtu pre VVŠ na rok 2011*, [citované 5.6.2011]. (dostupné z: <http://www.minedu.sk/index.php?lang=sk&rootId=7842>)

OECD: *Education at a Glance 2010*

Študentský pôžičkový fond: *Účtovná uzávierka*, [citované 5.6.2011]. (dostupné z: <http://www.spf.sk/>)